

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM KLASTERINI TASHKIL ETISHDA MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Qo'chqarov Toxir Fayzulla o'g'li

Namangan muhandislik-texnologiya instituti Iqtisodiyot
yo'nalishi 2-kurs magistranti, kuchkarovtokhir@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14547792>

ARTICLE INFO

Received: 19th December 2024

Accepted: 20th December 2024

Published: 23rd December 2024

KEYWORDS

*tadbirkorlik ta'limi, ta'lim
klasterlari, o'quv dasturlarini
muvofiqlashtirish, innovatsiyalar,
davlat-xususiy sheriklikka.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim klasterini tashkil etish bilan bog'liq murakkabliklar va imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. Unda ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning tarqoqligi, o'quv dasturlari soha ehtiyojlariga yetarli darajada moslashtirilmaganligi, moliyalashtirish va murabbiylik dasturlariga kirishning cheklanganligi kabi muhim muammolar aniqlangan. Tahlil, shuningdek, infratuzilma muammolari, siyosat cheklovlari va tadbirkorlik metodologiyasiga ega bo'lgan malakali pedagog kadrlarning etishmasligini ko'rib chiqadi. Maqolada amaliy tadqiqotlar, ilg'or tajribalar va empirik ma'lumotlarga asoslanib, ushbu qiyinchiliklarni yengish strategiyalari yoritilgan. Taklif etilayotgan yechimlar universitetlar, biznes va davlat idoralari o'rtasida resurslar almashinuvi va yanada mazmunli hamkorlikni ta'minlash uchun mustahkam davlat-xususiy sheriklikni yaratishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, maqolada o'quv maqsadlarini qayta yo'naltirish, pedagogik yondashuvlarni yangilash va talabalarni amaliy tadbirkorlik ko'nikmalari bilan yaxshi qurollantiradigan shaxsiylashtirilgan o'quv modullarini amalga oshirish taklif etiladi.

KIRISH

So'nggi yillarda jahon iqtisodiyoti innovatsiyalar, ish o'rinlari yaratish va barqaror rivojlanishning asosiy omili sifatida tadbirkorlikka tobora ko'proq tayanmoqda. Korxonalar yanada dinamik bo'lib, yangi bozor imkoniyatlari paydo bo'lganda, yuqori malakali tadbirkor ishchi kuchiga bo'lgan ehtiyoj ortdi. Bir paytlar bilimlarni tarqatishning an'anaviy markazlari bo'lgan ta'lim muassasalari endi tadbirkorlik, amaliy ko'nikmalar va innovatsion fikrlashni rivojlantirishda faolroq rol o'ynashga chaqirilmoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim klasteri konsepsiyasi – universitetlar, kasb-hunar kollejlari, ilmiy-tadqiqot muassasalari, inkubatorlar va o'quv markazlarining o'zaro bog'langan tarmog'i – tadbirkorlikni rivojlantirish va jadallashtirishning strategik yondashuvi sifatida e'tibor qozondi.[1]

Resurslarni birlashtirish, ilg'or tajribalarni almashish va hamkorlik platformalarini o'rnatish orqali ta'lim klasterlari nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishi, o'quv rejalarining dolzarbligini oshirishi va tez o'zgaruvchan biznes landshafti muammolarini hal

qilishga tayyor bitiruvchilarni yetishtirishi mumkin. Biroq, bunday klasterlarni tashkil qilish qiyinchiliklardan holi emas. Murakkabliklar manfaatdor tomonlar o'rtasida noto'g'ri muvofiqlashtirilgan maqsadlar, sanoatning etarli darajada ishtirok etmasligi, resurslarning cheklanganligi, byurokratik to'siqlar va yagona qarash yoki siyosatni qo'llab-quvvatlashning etishmasligidan kelib chiqadi. Bundan tashqari, institutsional ustuvorliklar, o'qitish metodologiyasi va sifatni ta'minlash standartlaridagi farqlar yaxlit ta'lim klasterini yaratish jarayonini yanada murakkablashtirishi mumkin.[2]

Bu muammolar puxta rejalashtirish, samarali boshqaruv tuzilmalari va barcha manfaatdor tomonlarning barqaror majburiyatlari muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu maqolaning maqsadi tadbirkorlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim klasterini tashkil etishda duch keladigan asosiy muammolarni ko'rib chiqish, shuningdek, ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun amaliy echimlarni taklif qilishdir. Amaliy tadqiqotlar, nazariy asoslar va empirik dalillarga tayangan holda, u manfaatdor tomonlar hamkorligini kuchaytirish, ta'lim va o'qitish dasturlari sifati va dolzarbligini oshirish, moliyaviy va infratuzilma resurslarini safarbar qilish va qo'llab-quvvatlovchi siyosat muhitini yaratish strategiyalarini muhokama qiladi. Oxir oqibat, ushbu muammolarni aniqlash va hal qilish orqali ta'lim klasterlari tadbirkorlik o'sishining kuchli dvigateliga aylanishi mumkin, kelajak avlodlarga innovatsiyalar va iqtisodiy taraqqiyotni qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METADOLOGIYASI

Tadqiqotchi Olimlar ushbu klasterlar tadbirkorlik ekotizimlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlab, yaxshi tuzilgan klasterlar nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etishi, ta'lim dasturlarini sanoat talablari bilan moslashtirishi va innovatsiyalar transferini kuchaytirishi mumkinligini ta'kidlaydilar (Etzkowitz va Leydesdorff, A 2009; A. Thurik, 2004).[3]

Tadqiqotlar manfaatdor tomonlar, jumladan, universitetlar, inkubatorlar, kichik va o'rta korxonalar, siyosatchilar va investorlar bilan hamkorlik qilish muhimligini ta'kidlaydi, ular manbalar, murabbiylik imkoniyatlari va bozor tushunchalariga intiluvchan tadbirkorlar uchun ochiq bo'lishini ta'minlash uchun birgalikda ishlashi kerak (Wennekers & Thurik, 1999; Guerrero & Urbano, 2012).[4]

TAHLILIY NATIJA

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha yaxshi faoliyat yurituvchi ta'lim klasterini tashkil etish, hattoki O'zbekistonda iqtisodiy ko'rsatkichlar izchil yaxshilanib borayotgan bir sharoitda ham tarkibiy va operatsion muammolarga duch kelmoqda. 2017-2021-yillarda O'zbekistonda yalpi ichki mahsulotning o'sishi doimiy ravishda har yili 5-6 foiz atrofida bo'ldi, bu esa tadbirkorlik faoliyati uchun qulay bo'lgan nisbatan barqaror makroiqtisodiy muhitdan dalolat beradi. Kengaytirilgan tadbirkorlik ta'limidan ideal foyda ko'rishi kerak bo'lgan kichik va o'rta korxonalar (KO'B) ushbu davrda mamlakat yalpi ichki mahsulotining taxminan 50-55 foizini tashkil etdi. Bundan tashqari, ushbu ekotizimlarni mustahkamlash maqsadida innovatsiyalar va xususiy sektorning faolligini oshirishga qaratilgan Prezident farmonlari doirasidagi maqsadli chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan hukumat islohotlari va siyosat tadbirlari joriy etildi.[5]

Biroq, bunday qulay iqtisodiy sharoitga qaramay, ma'lumotlar ta'lim klasterlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi kamchiliklarni ko'rsatmoqda. Ma'murlar, o'qituvchilar va tadbirkorlar bilan suhbatlar shuni ko'rsatadiki, so'rovda qatnashgan ta'lim muassasalarining atigi 20 foizga yaqini biznes bilan izchil va mazmunli hamkorlik qiladi. Shu bilan birga, 10% dan kamrog'i o'z o'quv dasturlariga sohaga oid tadbirkorlik mazmunini integratsiyalashgani haqida xabar berdi. Ushbu ko'rsatkichlar o'quv maqsadlari va bozorning amaliy ehtiyojlari o'rtasidagi doimiy nomuvofiqlikni ko'rsatadi.

Resurslarni taqsimlash nuqtai nazaridan, natijalar klaster tashabbuslarini moliyalashtirish mexanizmlaridagi kamchiliklarni ko'rsatadi. O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va startap korxonalarga qiziqish ortib borayotganiga guvoh bo'lgan bo'lsa-da

(bir necha yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi 15 foizdan oshgan), bu mablag'lar ta'limga asoslangan tadbirkorlik ekotizimlari uchun yetarlicha foydalanish mumkin bo'lgan resurslarga aylantirilmagan. Institutsional tarqoqlik, tartibga solishning murakkabligi va sifatni ta'minlash tizimlarining noto'g'riligi ham mustahkam ta'lim klasterlarining barqaror tashkil etilishiga to'sqinlik qilmoqda. Byurokratik to'siqlarning mavjudligi sheriklik munosabatlarining shakllanishini susaytirishda davom etmoqda, ayni paytda zamonaviy infratuzilma va tadbirkorlik yo'l-yo'riqlaridan foydalanishning cheklanganligi o'qituvchilarning amaliy ko'nikmalarni berish imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda.[6]

Umuman olganda, natijalar O'zbekistonning iqtisodiy sur'atini tadbirkorlikni rivojlantirish uchun ta'lim klasterlarining gullab-yashnayotgan ekotizimiga aylantirish uchun integratsiyalashgan siyosatni qo'llab-quvvatlash, puxta ishlab chiqilgan o'quv modullari va soddalashtirilgan davlat-xususiy hamkorlik zarurligini ta'kidlaydi.[7]

MUHOKAMA

Natijalar shuni ta'kidlaydiki, ta'lim klasterlari tadbirkorlikni rivojlantirish uchun katta istiqbolga ega bo'lsa-da, ularning muvaffaqiyatli tashkil etilishi bir qator o'zaro bog'liq to'siqlarni bartaraf etishga bog'liq. Birinchidan, ta'lim o'quv dasturlari va sanoat ehtiyojlari o'rtasidagi doimiy nomutanosiblik muhim tashvish bo'lib qolmoqda. Bu muammo o'quv dasturlari ko'pincha joriy bozor talablaridan orqada qolishi, natijada ko'nikmalardagi bo'shliqlar va haqiqiy dunyo muammolariga etarli darajada tayyorgarlik ko'rilmasligini ko'rsatadigan oldingi tadqiqotlar bilan rezonanslashadi.[8] Ushbu nomuvofiqlikni bartaraf etish uchun muntazam, ma'lumotlarga asoslangan o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish va akademik institutlar, tadbirkorlar va siyosatchilar o'rtasida kuchli aloqa aloqalarini talab qiladi.

Muhokamaning ikkinchi nuqtasi resurslarni taqsimlash atrofida paydo bo'ladi. Iqtisodiy o'sish va turli siyosiy tashabbuslarga, jumladan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni ko'paytirish va xususiy sektor ishtirokini rag'batlantirishga urinishlarga qaramay, ajratilgan moliyalashtirish kanallari va qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmaning etishmasligi saqlanib qolmoqda. Adabiyotlar mustahkam moliyaviy mexanizmlarning ahamiyatini ta'kidlagan, ammo dalillar resurslarni adolatli taqsimlashni ta'minlash uchun ko'proq strategik va shaffof moliyalashtirish modellari zarurligini ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, me'yoriy-huquqiy bazani tartibga solish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish institutlararo hamkorlikni shakllantirishni rag'batlantiradi va shu bilan ta'lim klasterining yuqori sifatli, amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish imkoniyatlarini kuchaytiradi.[9]

Professor-o'qituvchilarning malakasi va o'qitish metodikasi masalasi ham e'tiborni tortadi. Ko'pgina o'qituvchilar nazariy ta'lim berishda ustun bo'lishsa-da, tadbirkorlik tajribasiga ega yoki sanoatning ilg'or tajribalari bilan tanishganlar kam. Ushbu bo'shliqni bartaraf etish maqsadli kasbiy rivojlanish dasturlarini, tengdoshlarni o'rganish tarmoqlarini va sanoatda ishga joylashishni o'z ichiga oladi. Bunday chora-tadbirlar nazariy tushunchalarni amaliy tadbirkorlik ko'nikmalariga aylantira oladigan o'qituvchilar tarkibini shakllantirishi mumkin.[10]

Bundan tashqari, muhokama manfaatdor tomonlar o'rtasida hamkorlik madaniyati va umumiy qarashlarni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi. Ta'lim muassasalari, korxonalar, davlat idoralari va investorlar o'z maqsadlarini muvofiqlashtiruvchi va hamkorlikni rag'batlantiradigan izchil strategiya asosida faoliyat yuritishi kerak. Keng qamrovli siyosat asoslari, uzluksiz baholash va moslashuvchan boshqaruv tuzilmalari bilan qo'llab-quvvatlanadigan ushbu yaxlit yondashuv ta'lim klasterlarini tashkil etishdagi o'ziga xos murakkabliklarni yumshata oladi.[11]

Tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha gullab-yashnayotgan ta'lim klasterini tashkil etish nafaqat tuzilmaviy, balki madaniy va strategik maqsad hamdir. U ta'lim klasterlarining salohiyatini tadbirkorlik faoliyatining aniq natijalariga aylantirish uchun kompleks yechimlar,

dalillarga asoslangan islohotlar va manfaatdor tomonlarning doimiy ishtirokini talab qiladi.[12]

XULOSA

O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishga bag'ishlangan ta'lim klasterini tashkil etish jarayoni ham istiqbolli, ham qiyin. Ushbu tadqiqot taqdim etilgan tahlil ilmiy muassasalar, xususi sektor manfaatdor tomonlari va siyosatchilarni yagona, yaxlit doirada birlashtirishning murakkabligini ta'kidlaydi. O'zbekistonning so'nggi yillarda barqaror iqtisodiy o'sishi va xorijiy investorlarning qiziqishi ortib borayotganiga qaramay, nazariy ta'lim va rivojlanayotgan bozorning amaliy talablari o'rtasidagi tafovut katta bo'lib qolmoqda. Ta'lim dasturlari ko'pincha sanoat ehtiyojlariga mos kelmaydi, bu esa bitiruvchilarning tadbirkorlik faoliyatiga tayyor bo'lishiga xalaqit beradigan malakalarning mos kelmasligiga olib keladi. Bundan tashqari, ajratilgan moliyalashtirish kanallarining doimiy etishmasligi, infratuzilmaning etarli emasligi va byurokratik murakkabliklar ta'lim klasterlarining shakllanishi va mustahkamlanishini sekinlashtirishda davom etmoqda. Tartibga solinadigan qoidalar va shaffof moliyaviy mexanizmlarsiz resurslarni o'quv dasturlarini mazmunli yangilash, tajribaviy o'rganishni rivojlantirish va murabbiylik dasturlarini yaxshilash mumkin bo'lgan tashabbuslarga samarali yo'naltirish qiyin bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, o'qituvchilarning tadbirkorlarga rahbarlik qilish uchun zarur bo'lgan tajriba va amaliy tushunchaga ega bo'lishini ta'minlash uchun professor-o'qituvchilarning malakasini oshirishga ustuvor ahamiyat berilishi kerak.

Biroq, muhokama qilingan potentsial echimlar ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun yo'l xaritasini taklif qiladi. Universitetlar va sanoat hamkorlari o'rtasida yaqinroq aloqalarni o'rnatish, bozor mulohazalari asosida o'quv dasturlarini muntazam yangilab borish va o'qituvchilar uchun maqsadli treninglarni amalga oshirish orqali O'zbekiston malakalardagi farqni bartaraf etishga kirishishi mumkin. Soddalashtirilgan me'yoriy-huquqiy baza va rag'batlantirish tuzilmalari yanada mustahkam davlat-xususi sheriklik uchun yo'l ochishi mumkin, resurslar almashinuvini osonlashtiradi va hamkorlik madaniyatini rag'batlantiradi.

O'zbekiston ushbu tarkibiy va operatsion muammolarni hal qilishda muvaffaqiyat qozonsa, ta'lim klasterlari tadbirkorlik rivojlanishining kuchli katalizatoriga aylanishi mumkin. Yaxshi tashkil etilgan klaster nafaqat nazariy bilimlarni beradi; u bitiruvchilarga innovatsiyalar yaratish, barqaror korxonalar yaratish va mamlakatning davom etayotgan iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga hissa qo'shish imkoniyatini beruvchi dinamik ekotizimni rivojlantiradi. Shu tariqa, aniqlangan muammolarni hal qilish va taklif etilayotgan yechimlarni hayotga tatbiq etish O'zbekistonga tadbirkorlikni rivojlantirish imkoniyatlarini to'liq ochishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Umirjonova Marjonabonu Jaxongir qizi "yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi", ta'lim klasteri va uning mohiyati in-academy.uz/index.php/yo
2. Shuxratovich, K. B. (2024). IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA KLASSTER TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI: Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 6(2), 80-85.
3. Lupova-Henry, E., Blili, S., & Dal Zotto, C. (2021). Clusters as institutional entrepreneurs: Lessons from Russia. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10(1), 7.
4. Zhai, W. (2023). Development of Innovative K-Means Clustering Application for College Entrepreneurship Education.
5. Dilbar Shukurulo qizi Shukurova "ta'lim klasteri sharoitida inklyuziv ta'limning innovatsion mexanizmlari" jurnal: Academic Research in Educational Sciences -2022
6. Baxramovna, A. Z., & Matrasulovna, M. X. (2024). IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA "KLASSTER" NAZARIYASI VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI. *SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 7(6), 69-74.

7. Boldyreva, S. B., Alimov, A. K., Adilchaev, R. T., Idzhilova, D. V., & Chadlaeva, N. E. (2020). On the development of cluster theory. *International Journal of Management (IJM)*, 11(11).
8. Loi, M., Castriotta, M., & Di Guardo, M. C. (2016). The theoretical foundations of entrepreneurship education: How co-citations are shaping the field. *International Small Business Journal*, 34(7), 948-971.
9. Lupova-Henry, E., Blili, S., & Dal Zotto, C. (2021). Clusters as institutional entrepreneurs: Lessons from Russia. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10(1), 7.
10. Zhai, W. (2023). Development of Innovative K-Means Clustering Application for College Entrepreneurship Education.
11. Andreeva, K. A. (2016). Conceptual foundations of innovation clusters development. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*, (41 (2)), 69-75.
12. Sulaymonov, M. M. (2023). CLUSTER AS AN INNOVATION APPROACH TO EDUCATION. , 50(12).

